

tü'l-İlmiyye. Ebû Bekir b. Semî't tarafından *Tuhfetü'l-lebîb bi-şerhi Lâ-miyyeti'l-Habîb* adıyla şerhedilmiştir (Kahire 1332). 18. *Râtibü'l-Kuṭb el-Haddâd*. Eseri Alevî b. Ahmed b. Hasan Bâ Alevî *Buğyetü ehli'l-İbâdeti ve'l-evrâd ve'l-fevâ'id*, Ali b. Ahmed b. Abdullah Bâ Sûdân da *Zahîretü'l-me'âd* adıyla şerhetmişlerdir (a.g.e., II, 566).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah b. Alevî el-Haddâd, *ed-Dürrü'l-man-zûm li-zevî'l-ûkûl ve'l-fühûm*, Kahire 1302; Şillî, *el-Meşra'u'r-revî fi menâkıbî's-sâdeti'l-kirâm âli Ebt' Alevî* [baskı yeri yok], 1402/1982, II, 396-401; Abdullah b. Muhammed el-Kindî, *Rihletü'l-eşvâkı'l-kaviyye ilâ mevâtî-ni's-sâdeti'l-Aleviyye* (Abdullah b. Muhammed es-Sekkâf, *Ta'likât* içinde), [baskı yeri yok], 1405; Murâdî, *Silkü'd-dürer*, III, 91-93; Serkîs, *Mu'cem*, I, 189-190, 517, 1032; II, 1352; Brockelmann, *GAL*, II, 537; *Suppl.*, II, 388, 566; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 240; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VI, 85; Habeşi, *Fikrû'l-İslâmî fi'l-Yemen*, s. 328-329; a.m.f., *Fihri'sü mahtûṭâti ba'zî'l-mektebâti'l-hâssa fi'l-Yemen*, London 1994, s. 112, 157, 170-171, 182; M. İsa Sâlihîyye, *el-Mu'cemü's-şâmil li't-türâsi'l-Arabiyyi'l-maṭbû'*, Kahire 1993, II, 167-168.

MUSTAFA ÇAĞRICI

HADDÂD, Ebû Bekir

(أبو بكر الحداد)

Radiyyüddîn Ebû Bekr
b. Ali b. Muhammed el-Haddâd
(ö. 800/1398)

Hanefî fakihî.

Yemen'de Zebîd'in bir köyü olan Abbâdiye'de doğdu. Haddâdî nisbesiyle de anılır. Babasından, ayrıca Ali b. Nûh, Ali b. Ömer el-Alevî ve Ebû Bekir b. Ali el-Hâmîlî'den ders okudu. Kendisi de Zebîd'de birçok ilim adamı yetiştirdi. *el-Akîku'l-Yemânî*'nin müellifi Abdullah b. Ali ed-Damedî, Yemenli âlimlerden Hanefî mezhebine dair en çok eser veren kişinin Haddâd olduğunu söyler. Şevkânî de onun eserlerinin yirmi cildi bulunduğunu kaydeder. Haddâd 6 Cemâziyelevvel 800'de (25 Ocak 1398) Zebîd'de vefat etti ve orada defnedildi.

Eserleri. 1. *es-Sirâcü'l-vehhâc*. Kudûrî'nin *el-Muhtaşar*'ına yaptığı şerh olup sekiz cilttir (yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 183; Sezgin, I, 454). Kâtib Çelebi, Birgivi'nin bu kitabı muteber olmayan eserlerden saydığını söyler (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1631). Ahmed b. Muhammed b. İkbâl, eserdeki tekrarları çıkarak meydana getirdiği kitaba *el-Bahrü'z-zâhîr* adını vermiştir (a.e., II, 1631). 2. *el-Cevheretü'n-neyyire*. *es-Sirâcü'l-veh-*

hâc'in muhtasarı olup iki cilt halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1301, 1306, 1314, 1323; Kahire 1322; Delhi 1327; Lahor 1328). 3. *Sirâcü'z-zalâm ve bedrü't-tamâm*. Müellifin hocalarından Hâmîlî'nin fıkha dair *Dürrü'l-mühtedî ve zuhrü'l-muhtedî* adlı manzumesinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 195, Lâleli, nr. 1051; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 646). 4. *en-Nûrü'l-müstenîr*. Necmeddin en-Nesefî'nin hilâf konusundaki *Manzûmetü'n-Nesefiyye*'sinin şerhidir (a.g.e., I, 761). 5. *Keşfü't-tenzîl fi tahkiki'l-mebâhiş ve't-te'vîl*. Kur'an-ı Kerim'in bir tefsiridir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 190, Fâtih, nr. 396, 397, Esad Efendi, nr. 150, Lâleli, nr. 154, Süleymaniye, nr. 125, Musallâ Medresesi, nr. 1910/II, Çorlulu Ali Paşa, nr. 29; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, II, 241; *Suppl.*, II, 250, 985). Şevkânî, bu eserin kendi çağında *Tefsîrü'l-Haddâd* diye meşhur olduğunu yazmaktadır. 6. *Şerhu Kitâbi'n-Nafa-kât* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3729/29). 7. *Şerhu Kaydi'l-evâbid fi'l-luğa*. İsmâil b. İbrâhim er-Rabâi'nin kasesinin şerhidir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1367). 8. *er-Rahîku'l-mahtûm*. Fıkha dair *Kay-dü'l-evâbid* adlı eserin şerhidir (a.g.e., II, 1367).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali b. Hasan el-Hazrecî, *el-Ukûdü'l-lü'lü'iy-y* (nşr. M. Besyûnî Asel), Kahire 1329-32/1911-14; II, 296, 316; *Keşfü'z-zunûn*, I, 446; II, 1367, 1488, 1631, 1868; Şevkânî, *el-Bedrü'l-tâli'*, I, 166; Serkîs, *Mu'cem*, I, 746; Brockelmann, *GAL*, I, 183; II, 241; *Suppl.*, I, 296, 646, 761; II, 250, 985; *İzâhu'l-meknûn*, II, 7; *Hedîyyetü'l-âri-fîn*, I, 235; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 42-43; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 67; Sezgin, *GAS*, I, 454; Habeşi, *el-Fikrû'l-İslâmî fi'l-Yemen*, s. 208-214; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, İstanbul 1990, s. 89; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 51.

EBUBEKİR SİFİL

HADDÂD, Ebû Hafis

(bk. EBÛ HAFIS el-HADDÂD).

HADDÂDÎ

(الحدادی)

Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed
b. Ahmed el-Haddâdî
es-Semerkindî
(ö. 400/1010'dan sonra)

Kıraat, tefsir, Arap dili
ve edebiyatı âlimi.

360'lı (971) yıllarda ilim tahsil ettiğine dair kaynaklarda yer alan bilgiler dikkate alınırsa IV. (X.) yüzyılın ikinci çeyreğinde doğduğu söylenebilir. Rey ile Nişâbur ara-

sındaki Kümis bölgesinde Haddâde'de doğmuş olması veya demircilik yapması sebebiyle Haddâdî nisbesini almış olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır (Haddâdî, *el-Medhal*, nâşirin mukaddimesi, s. 17). Ancak İbnü'l-Cezerî'nin bir yerde onu Ebû Nasr el-Haddâd şeklinde anması (*Çâyetü'n-nihâye*, I, 556), bir yerde de oğlunun ismini Nasr b. Ebû Nasr el-Haddâd şeklinde vermesi (a.g.e., II, 400), Haddâdî'nin bu nisbeyi demircilikle meşgul olması sebebiyle aldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Haddâdî'nin *el-Ğunye fi'l-kırâ'âti's-seb'* adlı eserinden nakilde bulunan kaynakların verdiği bilgiye göre müellif, yirmi yıla yakın bir süre Semerkant'ta Ebû Yahyâ Muhammed b. Süleyman el-Hayyât'in derslerine katıldı ve ondan kuraat-i seb'ayı muhtelif rivayetleriyle okuyarak Kur'an-ı Kerim'i defalarca hatmetti. Bu müddet zarfında Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed el-Füstâtî, Ebû Saîd Ca'fer b. Muhammed es-Sahtiyânî gibi âlimlerden de faydalandı. 361 (972) yılında Mekke'de Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Belhî'den İbn Kesîr kuraatini okudu.

Haddâdî Bağdat'ta Ebû Hafis el-Kettânî, Ebû'l-Kâsım ed-Darîr, Ebû Saîd es-Sîrâfî, Ebû Amr el-Ezdî, İbn Hayyeveyh Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Allâf ve *en-Nâsih ve'l-mensûh*'un müellifi Hibetullah b. Selâme gibi âlimlerden başta kuraat olmak üzere tefsir, Arap dili ve edebiyatı dersleri aldı. 372'de (982) Basra'da Ebû Bekir Ahmed eş-Şezâî'den Bez-zî'nin rivayetini okudu. Kûfe'de Ebû Abdullah Ca'fer b. Muhammed el-Herevî ve Nişâbur'da İbn Mihrân en-Nisâbûrî'den ders aldı. Bunlardan başka Ebû Bekir Muhammed b. Ali'den Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın muhtelif kuraatlerini ve Halef b. Hişâm el-Bezzâr'ın tercih ettiği kuraati, Ebû Ya'kûb ed-Dımaşkî'den Ebû Ubeyd'in *Fezâ'ilü'l-Kur'an*'ını, Muhammed b. Hasan el-Kâdî'den İbn Kuteybe'nin *Garîb-ü'l-ḥadis*'ini, Halîl b. Ahmed el-Kâdî'den Ebû Hanîfe'nin *el-Müsned*'ini okudu. Ebû Sa'd Abdurrahman b. Muhammed el-İdrîsî ve İbn Mencûye el-İsfahânî'den hadis dersleri aldı.

Muhtemelen Semerkant'ta vefat eden Haddâdî'nin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekte, ancak 400 (1010) yıllarında hayatta olduğu kaydedilmektedir.

Birçok âlimden istifade ederek kendini yetiştiren Haddâdî kuraat ilminde Semerkant'ın şeyhülkurrâsi olarak tanınmış,

tefsir, Arap dili ve edebiyatı, hadis ve fıkıh sahalarında da meşhur olmuştur. Ayrıca zâhid bir kişi olduğu belirtilir.

Haddâdî'nin talebeleri arasında sadece oğulları Ebü'l-Feth Nasr ile Muhammed Ni'metullah'ın isimleri zikredilir. Büyük oğlu Nasr babası gibi kıraat ilminde kendini yetiştirmiş, Semerkant'ta meşhur kıraat âlimlerinden Ebü'l-Kâsım el-Hüzeli'nin de aralarında bulunduğu birçok talebeye ders vermiştir.

Eserleri. 1. *el-Mûdîh li-'ilmi'l-Ķur'ân*. Haddâdî'nin, Kur'an'dan almış iki sûreyi ele alarak bu sûrelerde geçen garîb kelimeleri açıkladığı, açıklamalarını diğer âyetler ve şiirlerle delillendirdiği muhtasar bir eserdir. Kitapta ayrıca bazı kelimelerin nahiv tahlilleri yapılmış ve kullanılışları örneklerle gösterilmiştir. Eser, Safvân Adnân Dâvûdî tarafından *el-Mûdîh fi't-tefsîr* adıyla neşredilmiştir (Dimaşk 1408/1988). 2. *el-Medĥal li-'ilmi tefsîri Kitâbillâhi te'âlâ*. Haddâdî, *el-Mûdîh*'tan sonra kaleme aldığı (*el-Medĥal*, s. 51)

ve tefsir ilmine giriş diye takdim ettiği bu eserini oğlu Muhammed Ni'metullah'a ve bütün müslümanlara hediye. Allah'ın kitabını yanlış yorumlayıp inkâra kalkışan sapık mezheplere karşı bir reddiye olarak kaleme aldığını söyler. Eserinde Arap dili, tefsir ve belâgat kurallarını açıklayan müellif, "bab" başlığı altında verdiği bilgileri birçok âyetle, bazı Selef âlimlerinin ve Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, Ahfeş el-Evsat, İbn Kuteybe, Müberred, Zeccâc gibi dilcilerin görüşleriyle ve özellikle Câhiliye şiirinden beyitlerle teyit etmektedir. *el-Medĥal*, hem yazılış amacı hem de konuları ele alış biçimi bakımından İbn Kuteybe'nin *Te'vilü müşkili'l-Ķur'ân*'i ile benzerlik arzietmekte ve eserde İbn Kuteybe'nin tesirleri görülmektedir. Safvân Adnân Dâvûdî eseri bir giriş ve fihristlerle birlikte neşretmiştir (Dimaşk 1408/1988). 3. *el-Ġunye fi'l-kırâ'âti's-seb'*. İbnü'l-Cezerî'nin *el-Ġunye fi'l-kırâ'ât* olarak kaydettiği (*Ġâyetü'n-nihâye*, I, 105) eserin günümüze gelip gelmediği bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Haddâdî, *el-Medĥal li-'ilmi tefsîri Kitâbillâhi te'âlâ* (nşr. Safvân Adnân Dâvûdî), Dimaşk 1408/1988, nâşirin mukaddimesi, s. 17-26, ayrıca bk. s. 51, 99, 600; a.mlf., *el-Mûdîh fi't-tefsîr* (nşr. Safvân Adnân Dâvûdî), Dimaşk 1408/1988, nâşirin mukaddimesi, s. 10-12; İbn Mektûm, *Ze'ylü'l-Ķurrâ'i'l-kibâr* (Zehebî, *Ma'rifetü'l-Ķurrâ'* [nşr. M. Seyyid Câdelhak] içinde), Kahire 1969, II, 604-606; İbnü'l-Cezerî, *Ġâyetü'n-nihâye*, I, 50, 105, 145, 198, 414, 556, 587; II, 149, 158, 258, 335, 400.

ABDURRAHMAN ÇETİN

HADDÂDİYYE

(الحدادية)

Aleviyye tarikatinin
Abdullah b. Alevî el-Haddâd'a
(ö. 1132/1720)
nisbet edilen bir kolu
(bk. ALEVİYYE;
HADDÂD, Abdullah b. Alevî).

HADDESENÂ

(bk. TAHDÎS).